

KELTAINEN KIRJASTO

NOBEL

ALICE MUNRO

Nuoruudenystävä

KELTAINEN KIRJASTO

ALICE MUNRO:

- Kerjäläistyttö (1977, suom. 1985)
Valkoinen tunkio (1986, suom. 1987)
Julkisia salaisuuksia (1994, suom. 1995)
Hyvän naisen rakkaus (1998, suom. 2000)
Viha, ystävyys, rakkaus (2001, suom. 2002)
Karkulainen (2004, suom. 2005)
Sanansaattaja (2006, suom. 2008)
Liian paljon onnea (2009, suom. 2010)
Kallis elämä (2012, suom. 2014)
Nuoruudenystävä (1990, suom. 2015)

ALICE MUNRO

Nuoruudenystävä

Suomentanut

KRISTIINA RIKMAN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Conseil des arts du Canada Canada Council
for the Arts

We acknowledge the support of the Canada Council for the Arts for this translation.

Tämän kirjan novellit on julkaistu aiemmin
”Halaa minua tiukasti, älä päästä irti” ja ”Jääkuvia” *Atlanticissa*, ”Nuoruudenystävä”,
”Meneseteung”, ”Oi, mitä auttaa”, ”Appelsiinit vai omenat”,
”Hyvyys ja laupeus”, ”Toisin”, ”Five Points” ja ”Peruukki” *New Yorkerissa*

Englanninkielinen alkuteos *Friend of My Youth* ilmestyi 1990.

Copyright © 1990 by Alice Munro

All rights reserved.

Published by arrangement with Lennart Sane Agency AB.

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2015

Painettu EU:ssa

ISBN 978-951-31-8188-8

Äitini muistolle

Sisällys

Nuoruudenystävä	9
Five Points	38
Meneseteung	65
Halaa minua tiukasti, älä päästä irti	94
Appelsiinit vai omenat	131
Jääkuvia	167
Hyvyys ja laupeus	190
Oi, mitä auttaa	219
Toisin	263
Peruukki	297

Nuoruudenystävä

Kiitokset R.J.T:lle

Näin joskus unta äidistäni, ja vaikka unen yksityiskohdat poikkesivat toisistaan, yllätys oli aina sama. Uni loppui, varmaan siksi että se oli toiveikkuudessaan liian läpinäkyvä, liian aulis antamaan anteeksi.

Unessa olin juuri sen ikäinen kuin oikeastikin, elin juuri samanlaista elämää kuin oikeasti, kun minulle valkeni että äiti oli yhä elossa. (Oikeasti hän oli kuollut viisissäkymmennissä, kun olin ollut parikymppinen.)

Joskus olin kotona keittiössä, missä äiti kaulitsi piirakka-taikinaa keittiönpöydällä tai tiskasi astioita kolhiintuneessa kermanvärisessä pesuvadissa jossa oli punainen reuna. Mutta toisinaan törmäsin häneen kadulla, paikoissa joissa en olisi ikinä odottanut näkeväni häntä. Hän saattoi kävellä vastaan tyylikkään hotellin aulassa tai jonottaa lentoken-tällä. Hän näytti varsin hyvinvoivalta – ei sentään nuorek-kaalta, sillä se jäykistävä sairaus, joka runteli häntä runsaan vuosikymmenen ajan ennen kuolemaa, oli kyllä jättänyt jäl-kensä, mutta oli hän niin paljon paremman näköinen kuin

muistin, että hämmästyin. No jaa, hän sanoi, kädet nyt pikkuisen tärisevät ja tämä puoli naamasta on vähän jäykkä. Kiusallista, mutta kyllä minä pärjään.

Silloin sain takaisin sen mitä olin valve-elämässä menettänyt – äidin eloisat ilmeet ja äänen, ennen kuin hänen kaukansa lihakset jäykistyivät ja surullinen, persoonaton naamio kiinnittyi hänen kasvoilleen. Miten olinkaan saattanut unohtaa, ajattelin unessa – unohtaa hänen arkisen huumorinsa, hilpeän, ei yhtään ironisen, kepeän ja kärsimättömän ja luottavaisen luonteensa? Sanoin olevani pahoillani, kun en ollut tavannut häntä pitkään aikaan – en tarkoittanut että olisin potenuit syyllisyyttä, surin vain sitä että olin pitänyt kiinni kuvitelmistani tämän todellisuuden sijasta – ja kaikkein oudointa ja kultaisinta minusta oli hänen asiallinen vastauksensa.

Ei se mitään, hän sanoi, parempi myöhään kuin ei milloinkaan. Olin varma että näkisin sinut jonakin päivänä.

Nuorena naisena äiti, jolla oli pehmeät veitikkamaiset kasvot, meni opettajaksi yhden luokkahuoneen kouluun, Grieves Schooliin, Ottawa Valleyhin (olen nähnyt valokuvan jossa hän poseeraa oppilaidensa kanssa kiiltävät, tummat silkkisukat jalassa). Koulu oli Grievesin perheen omistamalla maatilalla – oikein menestyvä tila sijaintiin nähden. Hyvin ojitetut pellot, joiden mullasta ei pilkistänyt yhtäkään prekambrisen kauden kivenlohkarettä, pieni paju-jen reunustama puro tilan reunassa, vaahteralehto, hirsilatoja ja iso, koruton päärakennus, jonka maalaamattomat lautaseinät oli jätetty sään armoille. Ja kun puu kauhtuu Ottawa Valleyssa, äiti sanoi, se ei koskaan harmaannu, en tiedä miksi, se mustuu. Ilmassa on varmaan jotain, hän sa-

noi. Hän puhui usein Ottawa Valleysta, kotipaikastaan – hän oli kasvanut parinkymmenen kilometrin päässä Grieves Schoolista – ylen varmasti, salaperäisesti, liioitellen asioita jotka siellä olivat toisin kuin missään muualla maan päällä. Talot muuttuivat mustiksi, vaahterasiirapissa oli maku jota ei ollut missään muualla tuotetussa siirapissa, karhut tallustivat melkein pihapiirissä. Petyin, kun viimein pääsin näkemään tuon paikan. Ei se ollut mikään laakso, jos laaksolla tarkoitetaan kukkuloiden väliä; se oli vain sekoitus alavia peltoja ja matalia kallioita ja tiheää pensaikkoa ja pieniä järviä – sekalainen, sotkuinen sopusoinnuton maisema, jota on vaikea kuvailla mitenkään.

Hirsiladot ja maalaamaton talo kielivät tavallisesti tilan köyhyydestä, mutta Grievesit eivät olleet köyhiä, heille se oli asennekysymys. Heillä oli rahaa, mutta sitä ei tuhlatu. Niin äidille kerrottiin. Grievesit paiskivat töitä ja he olivat kaikkea muuta kuin sivistymättömiä, mutta he olivat hyvin takapajuisia. Heillä ei ollut autoa eikä sähköjä eikä puhelinta eikä traktoria. Jotkut arvelivat sen johtuvan siitä, että he olivat cameronialaisia – he olivat seudun ainoat sitä uskoa tunnustavat – mutta itse asiassa heidän kirkkonsa (jota he aina kutsuivat reformoiduksi presbyteerikirkoksi) ei kieltänyt koneita eikä sähköä eikä muitakaan sellaisia keksintöjä, vain kortinpeluun, tanssin ja elokuvat. Sunnuntaisin sai toimittaa uskonasioiden lisäksi vain kaikkein välttämättömimmän.

Äiti ei osannut sanoa keitä cameronialaiset olivat tai miksi heitä kutsuttiin sillä nimellä. Jokin outo skotlantilainen uskonto, hän sanoi omasta anglikaanisen kuuliaisesta ja kevytmielisestä näkökulmastaan. Opettaja piti aina kortteeria Grievesien luona ja tuossa mustuneessa talossa asumi-

nen, sen lamaanuneet sunnuntait ja öljylamput ja vanhakantaiset olot, hirvittivät äitiä. Mutta hän oli tuohon aikaan kihloissa ja halusi tehdä kapiroitaan eikä liehua ympäriinsä hauskaa pitämässä, ja hän laskei että voisi käydä kotona joka kolmas sunnuntai. (Sunnuntaisin Grieveseillä sai tehdä tulen, mutta vain lämmityksen, ei ruoanlaiton takia, edes teevettä ei saanut keittää, eikä kellään ollut lupa kirjoittaa kirjettä tai lätkäistä kärkeästä. Mutta ilmeni, etteivät säännöt koskeneet äitiä. ”Ei, ei”, Flora Grieves sanoi nauraen. ”Eivät ne sinua koske. Sinä saat elää ihan niin kuin ennenkin.” Ja jonkin ajan päästä äidistä ja Florasta oli tullut niin hyvät ystävät, ettei hän enää käynyt kotona niinä sunnuntaina kuin oli suunnitellut.)

Grievesin perheestä olivat jäljellä enää sisarukset Flora ja Ellie. Ellie oli naimisissa Robert Dealin kanssa. Mies asui talossa ja teki tilalla maatöitä, mutta silti kukaan ei puhunut Dealin talosta. Ihmisten puheista äiti oletti Grievesin sisarusten ja Robert Dealin olevan ainakin keski-ikäisiä, mutta Ellie, sisaruksista nuorempi, oli vain kolmissakymmenissä ja Florakin vain seitsemän tai kahdeksan vuotta vanhempi. Robert Deal taisi olla jotain siltä väliltä.

Talo oli jaettu erikoisella tavalla. Aviopari ei asunut Floran kanssa. Häiden jälkeen Flora oli antanut heidän käyttöönsä olohuoneen ja ruokasalin, julkisivun puoleiset makuuhuoneet ja keittiön. Kylpyhuoneesta ei tarvinnut päättää, koska sitä ei ollut. Flora piti kesäkeittiön, jossa oli avoimet kattoparret ja viimeistelemättömät tiiliseinät, vanhan kylmäkomeron, josta tehtiin kapea ruokasali, olohuoneen, ja talon kaksi peräkamaria, joista toinen oli äitini makuuhuone. Opettaja asui talon huonompaa osaa Floran kanssa. Mutta ei äiti välittänyt. Flora ja Floran iloisuus

miellyttivät häntä enemmän kuin paraatipuolen vaitonaisuus ja sairashuonemaisuus. Floran puolella kaikki huvitukset eivät olleet kiellettyjä. Hänellä oli crokinole-lautapeli – hän opetti äidin pelaamaan.

Talo oli tietenkin jaettu siinä toivossa että Robert ja Ellie perustaisivat perheen, että he tarvitsisivat tilaa. Niin ei käynyt. He olivat olleet naimisissa toistakymmentä vuotta saamatta lasta. Ellie oli ollut kerran toisensa jälkeen raskaana, mutta kaksi lapsista oli syntynyt kuolleena ja loput olivat menneet kesken. Äidin ensimmäisenä vuotena Ellie näytti pysyttelevän vuoteessa yhä enemmän ja äiti arveli hänen olevan jälleen raskaana, vaikkei sitä otettukaan puheeksi. Ei sellaisista asioista puhuttu. Ja kun Ellie nousi jalkeille, hänen ulkomuodostaan ei voinut päätellä mitään, niin repsah-taneelta ja velttorintaiselta hän näytti. Hän haiskahti sairastuvuoteelta ja kiukutteli lapsellisesti kaikesta. Flora hoiti sisartaan ja teki kaikki työt. Hän pyykkäsi ja siivosi, laitto molempien huushollien ruoat ja auttoi Robertia lypsämään lehmät ja separoimaan maidon. Hän heräsi ennen aamun-koittoa eikä näyttänyt väsyvän koskaan. Ensimmäisenä keväänä äidin siellä ollessa tehtiin suursiivous, jonka aikana Flora kapusi tikkaille ja otti ikkunoista tuplat, pesi ne ja pinosi talteen, ja kantoi ulos kaikki huonekalut jotta sai jynsätä lautaseinät ja vernissata lattiat. Hän tiskasi kaikki astiat ja lasit jotka odottivat kaapeissa otaksuttavasti jo valmiiksi puhtaina. Hän kuurasi kaikki padat ja kattilat. Hänet valtasi sellainen tarmo että hän pystyi vaivoin nukkumaan – äiti saattoi herätä savutorvien irrottamiseen tai siihen että Flora luuttusi tiskirättiin verhotulla luudalla nokisia hämähäkinverkkoja. Armoton valo tunkeutui pestyjen ja verhottomien ikkunaruuutujen läpi. Puhtaus oli musertavaa. Äiti

nukkui nyt lakanoissa, jotka oli valkaistu ja tärkätty, ja sai niistä ihottumaa. Sairas Ellie valitti alituisen vernissan ja pesupulvereiden hajusta. Floran kädet olivat rohtuneet. Mutta hänen asenteensa säilyi verrattomana. Huivi ja esiliina ja Robertin lököttävät haalarit, joita hän piti kiipeilyhommissa, saivat hänet näyttämään komeljanntarilta – reippaalta ja ennalta arvaamattomalta.

Äiti kutsui häntä pyöriväksi dervissiksi.

”Sinä olet varsinainen pyörivä dervissi, Flora”, hän sanoi ja Flora pysähtyi. Hän halusi tietää mitä se tarkoitti. Äiti selitti vaikka pelkäsikin vähän loukkaavansa hänen hurskauttaan. (Tai ei oikeastaan hurskautta – ei sitä siksi voinut sanoa. Ankaraa uskonnollisuutta.) Niin ei tietenkään käynyt. Floran uskonnossa ei ollut tietoaakaan ilkeydestä tai viekkaasta valppaudesta. Hän ei pakanoita pelännyt – hän oli elänyt aina heidän keskuudessaan. Dervissiksi kutsuminen oli hänestä hauskaa ja hän meni kertomaan siitä sisarelleen.

”Arvaa mikä opettaja sanoo minun olevan?”

Flora ja Ellie olivat molemmat tummatukkaisia ja tummasilmäisiä, pitkiä ja kapeaharteisia ja pitkäsäärisiä naisia. Ellie oli vain varjo entisestään, mutta Flora oli edelleen erinomaisen ryhdikäs ja viehkeä. Äiti sanoi että hän näytti joskus melkein kuningattarelta – jopa ajaessaan kärkyillä kaupunkiin. Kirkkomatkoja varten heillä oli kaksipyöräiset rattaat ja kirkkoreki, mutta kaupunkireissuilla piti usein kuskata villasäkkejä – heillä oli muutama lammas – tai maataloustuotteita myytäväksi ja muonavaroja kotiin. Muutaman kilometrin matkaa ei tehty usein. Robert istui kuskipukilla ja ajoi hevosta – Flora olisi osannut ajaa valan hyvin itsekin, mutta se oli miesten hommaa. Flora sei-

soi takana pitelemässä kiinni säkeistä. Hän matkusti kaupunkiin ja takaisin seisaallaan ilman vaikeuksia, musta hattu päässään. Melkein naurettavaa, muttei ihan. Äidistä hän oli kuin mustalaisruhtinatar, mustat hiukset ja iho joka oli aina hiukan päivettynyt, notkea ja ylpeän arvokas. Kultaisia korvarenkaita ja värikkäitä vaatteita hänellä ei tietenkään ollut. Äiti kadehti hänen hoikkaa varttaan ja korkeita poskipäitään.

Palatessaan syksyllä seuraavaa lukukautta varten äiti kuuli mikä Ellietä vaivasi.

”Siskolla on kasvi”, Flora sanoi. Siihen aikaan kukaan ei puhunut syövästä.

Äiti oli kuullut siitä jo aiemmin. Ihmiset uumoilivat sitä. Siihen aikaan äidillä oli jo paljon tuttavvia paikkakunnalla. Erityisen hyvän ystävän hän oli saanut eräästä nuoresta naisesta, joka oli töissä postissa; tämän oli määrä olla yksi äidin morsiusneidoista. Floran ja Ellien ja Robertin tarinasta – siitä vähästä minkä ihmiset tiesivät – kiersi lukuisia versioita. Äiti ei mielestään kuunnellut juoruja, mutta hän piti korvansa auki Floraa halventavien huomautusten varalta – niitä hän ei sietäisi. Mutta eipä kukaan Floraa haukkunutkaan. Kaikkien mielestä Flora käyttäytyi kuin pyhimys. Talon kahtia jakamisen kaltaiset äärimmäisyydetkin olivat pyhimysmäisiä tekoja.

Robert oli tullut töihin Grieveseille muutama kuukausi ennen tyttöjen isän kuolemaa. He tunsivat hänet jo ennestään kirkosta. (Siinä vasta kirkko, äiti sanoi, hän oli käynyt siellä kerran silkkää uteliaisuuttaan – synkkä pytinki kaupungin toisella reunalla, ei urkuja eikä pianoa ja ikkunoissa yksinkertaiset lasit ja vanha tutiseva pappi joka saarnasi

tuntitolkulla ja löi äänirautaa ennen virrenveisuuta.) Robert oli tullut Skotlannista ja oli matkalla länteen. Hän oli pysähtynyt tapaamaan sukulaisiaan tai tuttaviaan, jotka olivat tuon piskuisen seurakunnan jäseniä. Hän oli tullut Grieveseille kenties ansaitakseen vähän rahaa. Pian hän ja Flora olivat kihloissa. He eivät voineet käydä tanssimassa eivätkä pelaamassa korttia niin kuin muut pariskunnat, mutta he kävivät pitkällä kävelyillä. Epävirallisena esiliinana oli Ellie. Hän oli siihen aikaan oikea kiusanhenki, pitkätukkainen, nokkava, lapsellinen tyttö, täynnä raskasliikkeistä energiaa. Hän saattoi juosta pitkän mäkiä ja piestä kepillä ukontulikukkien varsia huutaen ja loikkien ja leikkien että oli soturi hevosen selässä. Tai itse hevonen. Hän oli siihen aikaan viiden- tai kuudentoista. Vain Flora sai hänet kuriin ja järjestykseen mutta tavallisesti Flora vain nauroi hänelle, hän oli liian tottunut siskoonsa miettiäkseen, oliko tämä ihan täysjärkinen. He pitivät toisistaan kovasti. Laiha ja hintelä Ellie, kalpea ja pitkänaamainen, oli kuin Floran kopio – sellainen joita usein näkee perheissä, joissa yhden perheenjäsenen kauneus näyttäytyykin toisessa arkisuutena – tai melkein arkisuutena – aivan kuin piirteet tai värit olisi toistettu huolimattomasti tai liioitellen. Mutta ei Ellie ollut kateellinen. Hänestä oli ihana kammata Floran tukkaa ja nostaa se naturalle. He pitivät hauskaa pestessään toistensa hiuksia. Ellie painoi kasvonsa vasten Floran kaulaa kuin emäänsä hamuava varsa. Joten kun Robert kosi Floraa, tai Flora häntä – kukaan ei tiennyt kummin päin – Ellie oli otettava mukaan suunnitelmiin. Hän ei ollut ilkeä Robertille, mutta hän seurasi ja väijyi heitä kävelyillä; hän hyökkäsi heidän kimppuunsa pensaista tai hiipi heidän perässään niin hiljaa että pääsi puhaltamaan heidän niskaansa. Ihmiset näkivät

kun hän teki niin. Ja he kuulivat hänen kepposistaan. Ellie oli aina ollut kova keppostelija ja joskus hän oli joutunut hankaluuksiin isänsä kanssa, mutta Flora oli aina suojellut häntä. Hän laittoi takiaisia Robertin sänkyyn. Hän kattoi miehen haarukan ja veitsen väärin päin. Hän vaihtoi lypsy-ämpärit niin että Robert sai vanhan jossa oli reikä. Robert ei ottanut itseensä, varmaan Floran tähden.

Isä oli määrännyt Floran ja Robertin häät pidettäväksi vuoden päästä, eivätkä he hänen kuoltuaan aikaistaneet päivää. Robert asui talossa niin kuin ennenkin. Kukaan ei tiennyt miten kertoa Floralle, että se oli skandaali tai ainakin näytti siltä. Flora olisi vain kysynyt miksi. Ja sen sijaan että hän olisi aikaistanut häitä, hän siirsi niitä eteenpäin – seuraavasta keväästä alkusyksyyn, jotta häiden ja isän kuoleman väliin ehti tulla täysi vuosi. Vuosi kuolemasta häihin – se tuntui hänestä sopivalta. Hän luotti täysin Robertin kärsivällisyyteen ja omaan siveyteensä.

Ja ne pitivätkin. Mutta talvella alkoi hämminki. Ellie oksenteli, itkeskeli, juoksenteli ympäriinsä ja piilottaui heinälaton, ulvoi kun he löysivät hänet ja kiskoivat esiin suovasta, hyppäsi alas ladon ylisiltä, juoksi ympyrää, kieriskeli lumessa. Ellie oli aivan sekaisin. Floran oli kutsuttava lääkäri. Hän kertoi että sisaren kuukautiset olivat loppuneet – voisiko veren pakkautuminen aiheuttaa sekoamisen? Robertin oli ollut pakko ottaa Ellie kiinni ja sitoa hänet ja sitten he yhdessä saivat tytön sänkyyn. Hän ei suostunut syömään, viskoi vain päätään puolelta toiselle ja ulvoi. Näytti siltä että hän kuolisi puhumattomana. Mutta jotenkin totuus tuli julki. Ei lääkäriltä, joka ei päässyt riittävän liki tutkiakseen tytön. Robert se varmaan tunnusti. Lopulta Flora pääsi jyvälle totuudesta, koppavuus sikseen.

Ja nyt häät oli järjestettävä, mutta ei niitä, joita oli suunniteltu.

Ei kakkua, ei uusia vaatteita, ei häämatkaa, ei onnitteluja. Vain nolo pikavisiitti pappilaan. Jotkut luulivat nimet lehdessä nähdessään, että toimittaja oli sekoittanut sisarukset. Florahan se täytyi olla. Flora naimisiin maha pystyssä! Mutta ei – Flora prässäsi Robertin puvun – niin se varmaan meni – houkutteli Ellien sängystä ja pesi ja puki hänet. Flora se taittoi kukkasen ikkunalaudan pelargoniasta ja kiinnitti neulalla siskonsa leninkiin. Eikä Ellie repäissyt sitä irti. Ellie oli sävyisä, ei hän enää riuhtonut eikä itkenyt. Flora sai siistiä hänet, hän suostui naimisiin, eikä sen päivän jälkeen enää osoittanut mieltään.

Flora puolitti talon. Hän auttoi Robertia rakentamaan tarvittavat väliseinät. Lapsi syntyi täysiaikaisena – kukaan ei edes teeskennellyt että se olisi ollut keskonen – mutta se syntyi kuolleena pitkän ja tuskallisen ponnistelun jälkeen. Kenties Ellie oli vahingoittanut sikiötä hypätessään ladon ylisiltä tai kieriessään lumessa ja piestessään itseään. Ja ilman sitäkin ihmiset olisivat odottaneet, että tässä lapsessa, tai sen jälkeen syntyvässä, olisi jotain vialla. Jumala ranskaisi kiireessä solmittuja avioliittoja – niin uskoivat melkein kaikki, eivät vain presbyteerit. Jumala palkitsi himon kuolleilla lapsilla, idiooteilla, huulihalkioilla, näivettyneillä jäsenillä ja kampurajaloilla.

Tässä tapauksessa rangaistus jatkui. Ellie sai keskenmenon toisensa jälkeen, sitten tuli toinen kuolleena syntynyt lapsi ja lisää keskenmenoja. Hän oli jatkuvasti raskaana ja raskausaika oli yhtä päiväkausia kestävää oksentamista, päänsärkyä, kramppeja ja huimauskohtauksia. Keskenmenot olivat yhtä tuskallisia kuin täysiaikaiset synnytykset. Ellie ei pystynyt te-

kemään omia töitään. Hän käveli tuoleista tukea ottaen. Turta vaitonaisuus vaihtui valitukseksi. Jos joku tuli kylään, hän puhui päänsärkyjensä kummallisuudesta tai kuvaili viimeisintä pyörtymiskohtaustaan tai selitti verisiä yksityiskohtia myöten – jopa miesten, naimattomien neitosten ja lasten kuullen – sen mistä Flora puhui hänen ”pettymyksinään”. Kun ihmiset vaihtoivat puheenaihetta tai veivät lapset pois, hän murjotti. Hän vaati uutta lääkettä, haukkui lääkäriä, nalkutti Floralle. Hän syytti Floraa siitä että tämä kolisteli liikaa tiskatessaan ja kiskoi kammattessaan häntä tahallaan tukasta ja vaihtoi saituuttaan Ellien lääkkeen tilalle melassivettä. Sanoi hän mitä hyvänsä, Flora rauhoitti hänet. Siitä oli kaikilla talossa käyneiltä tarina kerrottavana. Flora sanoi: ”Missä minun pikku tyttöni on? Missä lie minun Ellieni? Ei tuo ole minun Ellieni, mikä lie äkäpussi tullut hänen tilalleen!”

Talvi-iltaisain, tultuaan auttamasta Robertia navettahommissa, Flora peseytyi ja vaihtoi vaatteensa ja meni toiselle puolelle taloa lukemaan Ellielle jotta tämä sai unenpäästä kiinni. Äiti saattoi lähteä hänen seurakseen mukanaan jokin ompelus, jota hän silloin teki kapiroikseen. Ellien sänky oli isossa ruokasalissa, jonka pöydällä paloi kaasulamppu. Äiti istui toisella puolen pöytää ompelemassa ja Flora luki ääneen häntä vastapäätä. Joskus Ellie sanoi: ”Minä en kuule sinua.” Tai jos Flora piti tauon hiukan levätäkseen, Ellie sanoi: ”En minä vielä nuku.”

Mitä Flora luki? Tarinoita skotlantilaisesta elämästä – ei mitään klassikkoja. Tarinoita poikaviikareista ja isoäideistä. Ainut tarina jonka äiti muisti oli nimeltään *Wee Macgregor*. Hän ei pystynyt seuraamaan tarinoita kovin hyvin eikä nauramaan silloin kun Flora nauroi ja Ellie uikahti, koska ne olivat enimmäkseen skottilaista murretta tai luettiin pak-

sulla aksentilla. Hänet yllätti se, että Flora oli niin taitava – ei hän tavallisesti sillä lailla puhunut.

(Mutta eikö Robert sitten puhunut niin? Ehkä äiti ei siksi koskaan kertonut mitään siitä mitä Robert sanoi, siksi hän ei koskaan esiintynyt äidin tarinoissa. Varmaan hän oli läsnä, istui jossakin nurkassa. Näen hänet mielessäni mustatukkaisena, leveäharteisena, vahvana ja yhtä hillityn, kahlitun kauniina kuin kyntöhevonen.)

Sitten Flora sanoi: ”Riitti tälle illalle”, ja otti toisen, vanhan kirjan jonka oli kirjoittanut joku heidän saarnamiehensä. Sellaista roskaa äiti ei ollut ikinä kuullut. Millaista? Hän ei suostunut kertomaan. Kaikenlaista roskaa, jota heidän kammottava uskonsa tarjosi jumalansanana. Siihen Ellie nukahti tai ainakin teeskenteli nukahtavansa muutaman sivun jälkeen.

Äiti varmaan tarkoitti valittujen ja kirottujen ristiriitaa – kaikenlaisia väitteitä illuusiosta ja vapaan tahdon välttämättömyydestä. Tuomiosta ja epävarmasta lunastuksesta. Kiduttavasta, lamaannuttavasta, mutta joidenkin mielestä vastustamattomasta limittäisten mutta ristiriitaisten uskomusten ketjukolarista. Äiti kykeni vastustamaan sitä. Hänen uskonsa oli tuohon aikaan levollista, mielenlaatunsa selkeä. Haihattelu ei ollut koskaan vedonnut häneen.

Mutta oliko se nyt sopivaa luettavaa kuolevalle naiselle, hän kysyi (hiljaa mielessään)? Sen enempiä hän ei Floraa arvostellut.

Vastaus – että muuta ei uskovalle sopinut lukea – ei näköjään koskaan pätkähtänyt hänen päähänsä.

Keväällä tuli sairaanhoitaja. Niin oli tapana siihen aikaan. Ihmiset kuolivat kotosalla ja hoitaja tuli huolehtimaan siitä.

Hoitajan nimi oli Audrey Atkinson. Hän oli tukeva nainen, jolla oli korsetti tiukka kuin tynnyrinvanne, tukassa messinkisten kynttilänjalkojen värinen lainekampaus ja kapeat, huulipunalla täyteläisemmiksi muotoillut huulet. Hän ajoi pihaan autolla – omalla autollaan, tummanvihreällä kahden hengen umpiautolla, kiiltävällä ja hienolla. Uutiset Audrey Atkinsonista ja hänen autostaan levisivät nopeasti. Kysymyksiä esitettiin. Mistä hän oli saanut rahat? Oliko joku rikas hupsu tehnyt testamentin hänen hyväkseen? Oliko hän käyttänyt tilaisuutta hyväkseen? Vai oliko hän vain kaivanut rahatukon patjan alta? Miten häneen saattoi luottaa?

Hänen autonsa oli ensimmäinen Grievesien pihassa yön yli seisonut.

Audrey Atkinson sanoi, ettei häntä ollut koskaan kutsuttu hoitamaan potilasta niin primitiivisiin oloihin. Hänestä oli käsittämätöntä, miten jotkut saattoivat elää sillä lailla.

”Eikä kyse ole siitä että he olisivat köyhiä”, hän sanoi äidille. ”Eihän? Sen minä ymmärtäisin. Eikä se johdu edes heidän uskonnostaan. Mutta mistä sitten? He eivät piittaa!”

Aluksi hän yritti tehdä tuttavuutta äitini kanssa, aivan niin kuin he olisivat luonnostaan liittolaisia tuossa takapajuisessa paikassa. Hän puhui kuin he olisivat suunnilleen saman ikäisiä – molemmat tyylikkäitä, älykkäitä naisia, jotka pitivät hauskanpidosta ja joilla oli valistuneita ajatuksia. Hän tarjoutui opettamaan äidin ajamaan autoa. Hän tarjosi savukkeita. Auton ajaminen kiinnosti äitiä enemmän kuin tupakointi. Mutta hän kieltäytyi, hän odottaisi että aviomies opettaa. Audrey Atkinson kohotti vaaleanoransseja kulmakarvojaan äidille Floran selän takana ja äiti

oli raivoissaan. Hän inhosi hoitajatarta paljon enemmän kuin Flora.

”Minä tiesin millainen hän oli naisiaan ja Flora ei”, äiti sanoi. Hän tarkoitti haistaneensa huonon elämän, kenties jopa kapakat ja huonotapaiset miehet, oman edun tavoittelun, josta maallisista asioista piittaamaton Flora ei mitään ymmärtänyt.

Flora aloitti uuden suursiivouksen. Hän levitti verhot tuulettumaan, piiskasi matot, kapusi tikkaille pyyhkiäkseen pölyt koristelijoista. Ja hoitaja Atkinson säesti kaiken aikaa valituksillaan.

”Emmekö me voisi juosta ja kolistella hiukan vähemmän?” hoitaja Atkinson sanoi muka kohteliaasti. ”Ajattelen vain potilaani parasta.” Hän puhui aina Elliestä ”potilaanaan” ja teeskenteli olevansa ainoa, joka suojeli häntä ja vaati kunnioitusta. Mutta itse hän ei Ellietä niinkään kunnioittanut. ”Hiiop!” hän saattoi sanoa hinatessaan naisparkaa ylemmäs tyynyjen varaan. Eikä Ellie saanut kärtyillä eikä kiukutella. ”Siitä ei koidu mitään hyvää”, hän sanoi. ”Enkä minä tule paikalle yhtään sen nopeammin. Saisit opetella hillitsemään itsesi.” Hän kauhisteli närkästyneenä Ellien makuuhaavoja, ikään kuin ne olisivat olleet häpeäksi koko talolle. Hän vaati liuoksia ja voiteita ja kalliita saippuota – epäilemättä hoitaakseen niillä omaa ihoaan, jonka hän väitti kärsivän kovasta vedestä. (Miten se saattoi olla kovaa, äiti kysyi häneltä – hän otti sen asiakseen kun kukaan muu ei niin tehnyt – miten se saattoi olla kovaa, sehän tuli suoraan sadevesitynnyristä?)

Kermaakin hoitaja Atkinson halusi – hän sanoi, ettei kaikkea pitäisi lähettää meijeriin. Hän halusi tehdä ravitsevia keittoa ja vanukkaita potilaalleen. Vanukkaita ja hyytelöitä hän

tekikin, mutta valmispakkauksista, jollaisia ei ollut koskaan nähty siinä talossa. Äiti oli varma että hän söi ne kaikki itse.

Flora luki edelleen Ellielle, mutta nyt enää lyhyitä katkelmia Raamatusta. Kun hän lopetti ja nousi, Ellie yritti takertua häneen. Ellie itki ja joskus hän keksi naurettavia valituksen aiheita. Hän sanoi että ulkona oli sarvipäinen lehmä, joka koetti päästä sisään tappaakseen hänet.

”Semmoisia ne usein saavat päähänsä”, hoitaja Atkinson sanoi. ”Älä anna periksi, muuten hän ei päästä sinua pois oli päivä tai yö. Sellaisia ne ovat, ajattelevat vain itseään. Kun me olemme kahden kesken, hän on ihan kiltisti. Ei hänestä ole mitään vaivaa. Mutta sinun käytyäsi täällä on ihan mahdotonta, koska sinut nähtyään hän käy levottomaksi. Et kai sinä halua hankaloittaa minun työtäni? Tarkoitin että sinä-hän halusit minut tänne huolehtimaan hänestä, vai kuinka?”

”Ellie, Ellie kulta, minun täytyy mennä”, Flora sanoi ja hoitajalle hän sanoi: ”Minä ymmärrän. Kyllä minä ymmärrän, että sinä huolehdit hänestä ja minä ihailen sinua, ihailen sinua ja sinun työtäsi. Siinä täytyy olla niin kärsivällinen ja ystävällinen.”

Äiti ihmetteli oliko Flora todella niin sokaistunut vai toivoiko hän saavansa tuolla ansaitsemattomalla kiitoksella hoitaja Atkinsonin osoittamaan sitä kärsivällisyyttä ja ystävällisyyttä jota hänessä ei ollut? Hoitaja Atkinson oli liian paksunahkainen ja itserakas jotta sellainen temppu olisi onnistunut.

”Tämä on kovaa työtä eikä tähän ole monestakaan”, hän sanoi. ”Ihan toista kuin sairaalassa missä hoitajille tuodaan kaikki valmiina eteen.” Kauempaa hän ei joutanut keskustelemaan – hän yritti saada ”Make Believe Ballroomin” kuulumaan radiostaan.

ALICE MUNRO (s. 1931) on aikamme tärkeimpiä kirjailijoita. Lukuisia kansainvälisiä palkintoja saanut Munro on ensimmäinen kanadalainen, jolle on myönnetty Nobelin kirjallisuuspalkinto (2013). Lukijoiden rakastama ja kriitikoiden ylistämä novellisti kirjoittaa eleettömiä, oivaltavia kertomuksia tavallisen elämän epätavallisuuksista, tapauksista, jotka loksauttavat palapelin palaset paikoilleen tai kääntävät tulevaisuuden suunnan.

Kymmenen julmankaunista tarinaa, kymmenen erheetöntä helmeä, inhimillisyyden rikka sisällänsä. Nobelisti Alice Munro katsoo lähelle mutta näkee kaiken.

”Kuvittele, jos voisit lukea toisen ihmisen ajatuksia, mennä hänen nahkoihinsa niin että todella ymmärtäisit häntä. Etkö silloin ymmärtäisi paremmin myös itseäsi? Alice Munron novellit tarjoavat tähän mahdollisuuden.”

HUFFINGTON POST

”Viimeinkin Nobel-voittaja, jota kaikki haluavat lukea.”

NEW REPUBLIC

Päälylys: Markko Taina • Päälylyksen kuvat: iStockphoto

#kirja WWW.KIRJA.FI	 9 789513 181888	
	84.2 ISBN 978-951-31-8188-8	